

Türkçülük, Kültürel Endüstri Bağlamında Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği

Seval Kasımoğlu Ünver*

Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği ile ilgili bir çalışma yapmadan önce, bu derneğin arka planını oluşturan halkbilimi çalışmalarının Türkiye’de gelişimiyle ilgili kısa bir açıklamak yapmak konunun bağlamı içinde anlaşılması için gereklidir.

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de devletin varlığının devamı için pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bu yüzyılda devletin varlığının, onu oluşturan ana unsura, daha doğrusu millete dayanması görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüşe Türkçülük adı verilmiştir. Türkçülük geniş anlamda, halka ulaşma, halkla bütünleşme amacını içermektedir. Siyasal alandaki “halka doğru” ilkesi, sanat, edebiyat ve folklor alanında da benimsenir. Bu ilkenin folklor alanında uygulanmasının tek yolu halkın kaynağına, ulusal değerlere dönmektir. Hatta bu akımın bir tezahürü olarak bu yüzyılda kurulan kurumların ve yapılan çalışmaların isimlerinde “milli” ve “Türk” kelimelerine (Milli Folklor Enstitüsü, Milli Kütüphane, Türk Yurdu Derneği, Türk Ocağı gibi.) sıkça yer vermeye başlanır.

Türk halkbilim tarihinde Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Rıza Tevfik’in çeşitli adlarla folkloru tanıttıkları makalelerin önemli bir yeri vardır. Makaleler folkloru tanıttıkları gibi, Türkçü bir anlayışın göstergesi olan “halka doğru” ilkesini de ön plana çıkarırlar. 1908’de Türk Derneği, 1911’de Türk Yurdu Derneği ve 1912 yılında Türk Ocağı bu amaç doğrultusunda kurulmuşlardır. 1920 yılında Ankara Hükümeti’nin Milli Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur okullara bir

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Uzman Yardımcısı

genelge göndererek kültür ürünlerinin toplanmasını ister, ayrıca bakanlık bünyesinde bir hars (kültür) dairesi kurulur.

1927 yılında kurulan Halk Bilgisi Derneği Türk folklor tarihi açısından devletten bağımsız statüde ve tamamen bilimsel amaçla kurulmuş ilk dernek olması yönüyle önemlidir. Türk halkbilimi tarihinde devlet destekli örgütlenmelerden biri de 1932 yılında kurulan Halkevleridir. Yönetim olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) bağlı olan Halkevleri, kendinden önceki folklorla ilgili çalışma yapan örgütlenmelerde olduğu gibi "halka doğru" ilkesi doğrultusunda çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarda temel amaç, Türk kültürünü "unutulmaktan" ve "yok olmaktan" korumaktır. Halkevlerinin kapanmasına kadarki süreçte, bu amacı taşıyan ve profesyonel olmayan araştırmacıların yaptıkları derleme çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Halkevlerinin 1951 yılında kapatılması folklor alanında büyük bir boşluk oluşturur. Ancak bu kez örgütlenme kamu yararına çalışan "kültür ve turizm" dernekleri kapsamında gelişir.

20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de turizmin ilerleyişinde gözle görülür bir gelişme kaydedilir. 1950 ve 1953 yıllarında turizm kurumlarını teşvik kanunları çıkartılır. Teşvik önlemlerinin yanı sıra turizmde alt ve üstyapı yatırımlarına kaynaklık etmek amacıyla 1954 yılında Türkiye Turizm Bankası kurulur. Bu banka uzun yıllar turizme açtığı kredilerle gerek altyapı gerekse üstyapının oluşturulmasında önemli katkılar sağlar. Türkiye turizmi, bir yandan devlet diğer yandan özel sektörün girişimleri sonucunda 1950'li yıllarda ivme kazanır. Bu yıldan sonra kurulmaya başlanan kamuya yararlı dernekler, Türkçülük hareketlerinin etkisiyle kültür ve turizme yönelik çalışmalar yürütürler. Artık derneklerin isimlerinde de yer alan turizm ve kültür ifadelerinin işaret ettiği bir şey vardır: Turizmin kültürün yanında kullanılmaya hazır hale geldiği ve ekonomik anlamda önemli bir alan olarak ortaya çıktığıdır. 1963 yılında yeniden kurulan halkevleri bünyesinde dokuzuncu kol olarak "Turizm ve Seyahat Kolu"na yer verilmesi turizmin önemini göstermesi bakımından önemlidir. Bu dönemde Turizm ve Tanıtma Bakanlığının "teşvik ve himayesiyle" yurdun hemen hemen her yerinde kamuya yararlı dernekler kurulur. Bunlar, Kars Turizm ve Tanıtma Derneği, Van Turizm ve Folklor Derneği, Konya Kültür ve Turizm Derneği, İzmir Turizm ve Folklor Derneği, Malatya Kültür ve Turizm Derneği gibi derneklerdir. Bu derneklerden biri olan Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği 23.12.1959 tarihinde Akşehir'de kurulur. Cahit Öztelli Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin 267. sayısındaki "Nasreddin Hoca Şenlikleri Hatıralarım" başlıklı yazısında derneğin kuruluşuyla ilgili "hak iddia eder" bir tonlamayla şunları söylemektedir:

"Günlerden bir gün yolumuz Akşehir'e düştü. Sanırım bu gezi ya ilk ya da ikinci idi. Büyük salon ağzına kadar dolu idi. Arkadaşlar konuştular, şiirler okudular. Sonunda bana ısrar ettiler. İlla sen de bir şeyler konuş, oku dediler. O anda aklıma güzel bir fikir geldi. Mikrofonun başına geldim ve şöyle bir konuşma yaptım: "Sayın Akşehirililer, dünyanın en meşhur kişisi sizin kasabanızda yatıyor: Nasreddin Hoca! Daha sonra Hoca'nın değerini, dünya ölçüsündeki ününü, Türk'ün mizah dehasının sembolü olduğunu ve benzeri şeyler söyledim. Konuşmamın sonunda şöyle bir teklifte bulundum: "Şimdi size önemli bir görev düşüyor. Hoca adına bir dernek kurmak(...) Kısa bir süre sonra Akşehirli aydınlar davranmışlar ve Nasreddin Hoca Derneğini kurmuşlar." (Cahit Öztelli 1971,6103).

Alpay Kabacalı, "Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca- Hayatı, Kişiliği, Fıkraları-" isimli kitabında ise derneğin "Nasreddin Hoca Derneği" adıyla 1959'da dönemin Akşehir Belediye Başkanı Dr. Rahmi Şirvancı başkanlığında kurulduğunu söyler.

"Nasreddin Hoca bir halk bilgisi ve filozoftur. Fıkraları irdelendiğinde, sosyal ve toplumsal olaylar geniş bir yer almakta ve konular, olaylar mizahi bir yöntemle eleştirilmektedir. Bu yöntemle toplumun bir anlamda bilinçlendirilmeye çalışılması temel felsefeyi oluşturmaktadır." şeklinde felsefesini açıklayan derneğin 1976 yılında yayımladığı "Basın Bülteni"nde de şunlar ilave edilmektedir: "Halkımız hocamızı ölümünden sonra da yaşatmaya devam etmiş, onun kişiliğinde, onun ağzından sorunlarını yansıtmıştır. O, halkın siyasal iktidarlar karşısında bilinçli sesi olmuştur. Örneğin, Timur devrinde yaşamamış olmasına rağmen, halkımız Timur'un zulmüne karşı onu konuşmuştur." (Nasreddin Hoca Turizm Derneği Basın Bülteni, 1976, 1).

Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, 1966 öncesi "Nasreddin Hoca Derneği" ve 1966 sonrası "Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği" olarak iki dönem halinde ele alınabilir. Şöyle ki, dernek 1966 öncesi çalışmalarında ulusal sınırlar içinde yerel bir tanım işlevi görmüştür. Bu dönemde dernek, sesini daha çok Nasreddin Hoca ve anma günleri şeklindeki organizasyonlarla duyurmaya çalışmıştır. 1966 sonrası faaliyetlerde ise daha çok görsellik ön plandadır. Bunlar; konserler, halk oyunu ekipleri, tiyatro gösterileri ve bunun dışında yerel sergiler, konferanslar, seminerler şeklindedir. Şenlikler 1966 yılı öncesinde 21 Hazirandan başlanarak üç gün sürüyorken, 09.06.1966 tarihinde derneğin adı "Nasreddin Hoca Turizm Derneği" olarak değiştirilmesinden sonra anma günleri de şenliklere çevrilmiştir. Bu arada 21 Haziran tarihi de 5-10 Temmuz günlerine alınmıştır.

Avrupa'da 1960'larda ortaya çıkan performans teori hızla gelişir. Folkloru sanatsal bir iletişim olarak gören performans teori folkloru durağan, tamamlanmış ve eski bir ürün değil; canlı, devam eden ve yeni bir ürün olarak ele alır. Türkiye'de ise bu teori ışığında, görselliğin ön planda olduğu halk oyunlarına karşı duyulan ilgi artmıştır. Hatta 1950-1960 arası kurulan ve isimlerinde kültür, turizm ve folklor ibareleri yer alan kamuya yararlı demeklerin pek çoğu zamanla yalnızca halk oyunları ile ilgilenmeye başlamışlardır. Bu yüzden olsa gerek bir süre sonra folklor denilince akla ilk gelen sadece halk oyunları olmuştur.

Halil Oğultürk Ilgaz Dergisi'nde yayımlanan "Nasreddin Hoca Şenliklerinde Halk Dansları" başlıklı yazısında şunları söylemektedir: "Bu münasebetle Akşehir'de Halk dansları ekipleri 43 muhtelif kent dansını seyircilere ve Akşehirlilere tanıtmış oldu. Bu seymene gibi düzenler, halk danslarımızın ve halk türkülerimizin tanınmasında yardım ettiği gibi iç turizmimizin kalkınmasında da yardım etmekte ön planda rol alacaktır." (Ilgaz Dergisi, 1965, 26).

Akşehir Halkevi'nin 1965 yılına kadar faaliyette olduğu düşünülürse derneğin bu halkevi ile altı sene birlikte yaşadığı görülür. Bir nevi dernek bu dönemde halkevlerinin devamı niteliğinde halkbiliminde yerini almıştır. 1967 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Ekonomik ve Sosyal Konseyin 2 Mart 1966 tarihli karar tasarsını onayladığını, bu yılın da "Dünya Turizm Yılı" olarak kabul edildiğini görüyoruz. 1967 Turizm Yılı'nın parolası ise; "Turizm: Barışa Pasaport"tur.

Avrupa'da 1960'lar performans teorisinin ortaya çıktığı ve çok çabuk geliştiği yıllar-

dir. İhsan Hınçer, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin 10. cildindeki "Turizm Yılı ve Folklor" başlıklı yazısında içinde bulunulan dönemin folklor anlayışını özetlemektedir:

"Turizm ve Tanıtma Bakanlığının teşvik ve himayesi ile yurdumuzun hemen hemen her yönünde kurulan Turizm Dernekleri, belli mevsim ve aylarda "şenlikler", "bayramlar", "festivaller", "anma günleri" düzenlemektedirler. İşte bu derneklerin, turistlere gösterebilecekleri ilgi çekecek çalışmaları, halk kültürü dediğimiz folklor alanında ortaya çıkmaktadır. Adetlerimiz, giyimlerimiz, halk danslarımız ön planda işgal etmektedir. Her yıl belli mevsim, ay veya günlerde yapılan bu bayramlarda halk dansları, halk kültürleri, hatta düğün veya bazı gelenek gösterileri vazgeçilmez unsurlar haline gelmiştir. Bu, hem turistlerin önünde açılan yeni bir ufuktur, hem de bizim kendimize dönüşümü, kendi kültürümüze eğilişimizdir (TFA, 1967, 4129).

Hınçer'in sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla, folklorun "keşfedilip, derlenip, sunulmaya" (Öztürkmen 1998, 218) hazır olduğu bir dönemde, kuruluş amaçlarında "tanıtım" vurgusuna özellikle yer veren kültür ve turizm dernekleri turizmi, hem kendi kültürlerine dönük hem de uluslararası arenada seslerini duyurmak için kullanmışlardır. Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Ana Tüzüğü'nde de yer ettiğine göre dernek, "Nasreddin Hoca'yı ve onun kişiliğinde Akşehir'i ve Türkiye'yi, yurda ve dünyaya tanıtmak" amacıyla kurulmuştur. Süleyman Ansoy'un Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin 13. cildinde yayımlanan "Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri" başlıklı yazısı, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin en büyük hedefi olan amacı doğrultusunda o dönem içindeki turizme bakışını da yansıtmaktadır:

"Türkiye'nin folklor turizminde Nasreddin Hoca'nın yeri diğer turizm dallarına oranla pek de önemsiz olmayan ve uluslar arası değerinde turizmi teşvik eden, turisti çeken etkin bir nitelik taşır. Turizm enstitü, bilim, araştırma, işletme teşebbüs ve endüstrilerinin, turizm faaliyet ve çalışmalarında Nasreddin Hoca'yı bu açıdan değerlendirme çaba ve sonuçlarında ekonomik fayda ve kazanç yaratmaları mümkün görülmektedir. Örneğin memleketimizde son yirmi yıllık turizm kalkınma faaliyetlerine paralel olarak Akşehir'de dernek tarafından düzenlenen "Akşehir Nasreddin Hoca Festivali" bu ilçe-yi turizm ve bir çok diğer açılardan da değerlendirmiştir." (TFA; 1970; 5702)

Nasreddin Hoca Derneği'nin 1966 Yılında adını Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği olarak değiştirmesinden sonra 1967 yılındaki gelişmelere paralel olarak etkinliklerini uluslararası platforma taşıdığı görülür. "Halk oyunları" gösterilerinde olduğu gibi 1967 ve sonrasında da dernek, birçok etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Bunları sıralayacak olursak;

İhsan Hınçer Türk Folklor Araştırmaları dergisininin 10. cildinde "Turizm ve Folklor" başlıklı yazısında, 1967 yılının "turizm yılı" olarak kabul edilmesinden dolayı halk el sanatları ile elişlerinin geniş bir şekilde ilgi çektiğini, bunun yeni bir turizm endüstrisi doğurduğunu söylemektedir. Hınçer yazısının devamında "Bu mahsuller, köylerden, şehirlerden, çeyiz sandıklarından, köy odalarından gözlerimizin önüne serilmektedir. Bunlar, yine bu memleketin halkı tarafından otantik değeri bozulmaksızın kaliteli ve bol şekilde hazırlanmalıdır. Geniş bir pazar bulacağı açıktır."(TFA; 1967;4129) Hınçer'in bu yazısında da anlaşıldığı kadarıyla 1967 yılının "Turizm Yılı" olarak kabul edilmesi, gösteri sanatlarını olduğu kadar el sanatlarını da ön plana almıştır. Bu konuşmadan halkın kendi kültürünü üretip sunduğu bu çalışmalarda etken bir şekilde yer al-

diği görülmektedir. Bu dönem, "Halka Doğru" ilkesinde görülen halkın ürettiği folkloru başkalarının derlemesi yerine halkın bu ürünleri kendisinin üretip kendisinin sunduğu, pazarladığı bir dönemdir.

Nasreddin Hoca kılığına girecek kişinin şenlik sabahı gölü mayalaması ile başlayan şenliklerde ilk simgesel Nasreddin Hoca Lütfi Ökesli'dir. Ökesli, kendisiyle yapılan bir röportajda, kendisinin ve arkadaşlarının ilk Nasreddin Hoca şenliklerinde göle mayayı tutturamadıklarını ancak derneğin çalışmalarıyla mayanın tutacağını söylemektedir.

5-10 Temmuz 1963 yılında yapılan Nasreddin Hoca Derneği Şenliklerinde Ankara Radyosundan Ridvan Çongur başkanlığında, beş günlük uluslararası bir konferans yapılır. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün Nasreddin Hoca konulu bir bildiri sunduğu bu konferansta Ord. Prof. Dr. Sadi İrmak, Behçet Kemal Çağlar, Prof. Dr. Şinasi Altındağ, Şükrü Kurgan, Abdulkaki Gölpinarlı, Prof. Dr. Nurettin Sevin, Aziz Nesin, Hikmet Dizdaroğlu, Cahit Öztelli, Mehmet Önder, Halit Kıvanç, Prof. Dr. Mariya Cukanoviç, Doç. Dr. Lyubinka Raykoviç ve Prag Şarlı Üniversitesi Türkoloji Müdürü Prof. Dr. Yusuf Blaškoviç bildiri sunarlar (Karaahmetoğlu; 1990:174).

1973 yılı şenliklerinde genç karikatürcüler arasında "Karikatür Yarışmaları" düzenlenmeye başlanmıştır. Birçok genç sanatçıya "Nasreddin Hoca Ödülleri"nin verildiği bu yarışmanın bu tarihten sonra bütün dünya mizahçılarının toplandığı bu "mizah şöleni" haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu yarışma 1974 yılında Karikatürcüler Derneği'nin katılımı ile "Nasreddin Hoca Uluslararası Karikatür Yarışması" şekline dönüştürülmüştür. O seneki yarışma ilk kez bu şekilde uluslararası nitelikte düzenlenmiş olmasına karşın, 18 ülkeden 250 yarışmacı katılmıştır. Turhan Selçuk, Eflatun Nuri, Bozkurt Güvenç, Mim Uykusuz, Dante Petrini, Alper Uygur, Todor Kuzmov, Tan Oral, Ahmet Aykanat bu seneki yarışmanın jürisini oluşturmaktadırlar (İlgaz;1975:2). "Bu mizah ustaları, en büyük mizah ustası Nasreddin Hoca'nın çevresinde bütünleşmiş ve o şenlikte türbenin önüne "dünyanın ortası burasıdır." yazılı anı plakelerini çakmışlardır. Yine 1974 yılı şenliklerinin en büyük özelliklerinden biri de karikatür alanında ilk kez yerli ve yabancı tüm sanatçıların katıldığı bir açık oturumun düzenlenmiş olmasıdır. 1974 yılı şenliklerinde dikkat çeken diğer bir nokta da bu şenliklerdeki konferanslardır. Bu konferanslarda "Hoca'nın yaratılarına fıkraya mı, letaiif mi, nüktelere mi diyelim...?" sorusu ön plana çıkmıştır. Konferanslarda bu üç kelimenin de Arapça olduğu, Hoca'nın yaratılarının ise Türkçe olduğu, o güne kadar Nasreddin Hoca'ya özgünlüğü açısından bakılmadığı için de Türkçe bir ad aranmadığını söylenmiştir. Bu tartışmalar, Nasreddin Hoca Şenlikleri'nin bir nevi takipçisi olan İlgaz Dergisi'nde de çeşitli yazarların kalemiyle yer bulmuştur. İlgaz Dergisi sahibi İsmail Karaahmedoğlu, daha sonra bu dil sorununu TDK'ya götürdüğünü, sonunda TDK Terim Kolu Başkanı Emin Özdemir'le Nasreddin Hoca'ya özgü bu ilginç türe, "gül" ve "düşün" kelimelerinden oluşan "Güldüşün" adını koyduklarını, "Güldüşün" kelimesinin de Akşehir'de tutulduğunu söylemektedir. İ. Karaismailoğlu'nun da söylediği gibi "Güldüşün" kelimesi Akşehir'de o kadar çok tutulmuş ki, dernek bazı şenliklerin adını "Nasreddin Hoca Güldüşün Şenlikleri" olarak ilan etmiştir. Aynı şekilde "Güldüşün" kelimesinin Akşehir'de büyük oranda tutulduğuna dair bir kanıt da 1977 yılında Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin "Güldüşün" adlı bir yarışma başlatmasıdır. Bu yarışma 1975 yılında "Ulusal Mizah Hikâyesi Yarışması" olarak başlatılmıştır. 1976 yılında uluslararası bir platformda düzenlenen

bu yarışma aynı yıl "Uluslararası Öykü Yarışması" adını almıştır. 1976 yılından itibaren diğer uluslararası yarışmalarda olduğu gibi bu yarışmaya da yerli-yabancı pek çok kişi katılmıştır. Yarışmada birinciye altın Nasreddin Hoca plaketi, ikinciye gümüş Nasreddin Hoca plaketi, üçüncüye bronz Nasreddin Hoca plaketi, mansiyona da iki bakır plakete verilmiştir.

Kurulduğu yıldan (1959) 1980 yılına kadar ilerleyen teknolojiyi yakından takip eden derneğin 1975 yılında başlattığı diğer bir faaliyeti de "Çizgi Film Yarışması"dır. Dernek bu faaliyetinin yanında çeşitli yıllarda da toplu sinema gösterimleri sunmuştur.

Dernek, 1950-1980 yılları arasında biri broşür olmak üzere altı kitap yayımlamıştır. İlk yayın, yayımı derneğin kuruluş günlerine rastlayan "Akşehir" adlı bir broşürdür. Dernek tarafından yayımlanan ilk kitap ise Abdulkaki Gölpinarlı tarafından yazılmıştır. İlk baskısı 1961'de Remzi Kitabevi'nden çıkan kitabın 2. baskısı, 1963 yılında dernek tarafından yayımlanmıştır. Kitabın önsözünde "Nasreddin Hoca Kimdir?" sorusu etrafında Nasreddin Hoca'nın hayatı ve kişiliği üzerinde durulmuştur. Kitabın asıl kısmında ise Nasreddin Hoca'nın fıkraları üç başlık halinde verilmiştir. "Kitabımıza aldığımız fıkraları üç bölüme ayırdık: Birinci bölüm, inançları tenkit eden fıkralar; ikinci bölüm, toplum yaşayışını ilgilendiren, toplum nizamlarını tenkit eden fıkralar; üçüncü bölümdeki fıkralar, bazı kere bu bölümlere girmekle beraber çoğunluk bakımından, daha ziyade esriye, hazır cevaplılığa, buluşa dayanmada" (A. Gölpinarlı; 1963; 24).

İkinci olarak yayımlanan kitap, Sadi Cumbul tarafından yazılmış olan "Nasreddin Hoca"dır. Kitap 1963 yılında iki kere basılmış olup üçüncü baskısı da 1964 yılında yine dernek tarafından yapılmıştır. 44 fıkraya yer veren kitap, 52 sayfadır.

Dernek tarafından yayımı yapılan üçüncü kitap, "Güldüren Gerçek: Nasreddin Hoca'nın Hayat Hikâyesi" ismiyle 1964 yılında Eski Eserler Müdürü Mehmet Önder tarafından kaleme alınmıştır. 88 sayfa olan kitapta, "Nasreddin Hoca'nın hayat hikâyesinin yanı sıra onun filozof ve espiritüel tarafı da ortaya konmuştur." (Mehmet Önder; 1964;3)

Ele alacağımız dördüncü kitap, Akşehir Ortaokulu Müdürü Sadi Cumbul tarafından hazırlanan "Nasreddin Hoca Antolojisi" adını taşır. Kitap 1966 yılında Nasreddin Hoca Derneği yayınları arasından çıkmıştır. Sadi Cumbul kitabı hazırlama amacını şu sözlerle ifade eder: "Bu antoloji, henüz bir Nasreddin Hoca sentezi veya analizi değildir. Belki, bunun için gereken dokümanlardan bir kısmını kapsar. Çeşitli zamanlarda, çeşitli kişiler tarafından, çeşitli yönleriyle Nasreddin Hoca ele alınmıştır. Fakat bunları topluca -değil her yerde, bir yerde dahi- bulmak, bugün için imkân dâhilinde değildir. Bu eksiği, bir parça gidermek için, antolojiyi düzenlemiş bulunuyorum." (Sadi Cumbul; 1966; 3). Sadi Cumbul, kitapta soyadı sıralamasına göre bir tasnif yapmıştır. Kitapta Halide Edip Adivar, Fikret Adil, Nezihe Araz, Ali Rıza Alp, Perihan Arıburun, Ahmet Caferoğlu, Tarık Buğra, Nurullah Berk, Nihat Sami Banarlı, Vehbi Cem Aşkun, Pertev Naili Boratav, Arif Nihat Asya, Şinasi Altundağ, Sadi Cumbul, Nüzhet Erman, Behçet Kemal Çağlar, Maria Cukunoviç, İbrahim Cücenoglu vb. kişilerin Nasreddin Hoca ve Akşehir'e dair yazılarına yer verilmiştir.

Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin amaçladığı "Gazete, dergi, broşür, bülten çıkarmak, dağıtmak, pazarlamak, bunların satıldığı mekânlar kurmak ve çalıştırmak"

faaliyetleri doğrultusunda yayımladığı beşinci kitap, "ikinci uluslar arası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Karikatürleri"dir. Kitap 1976'da yayımlanmıştır. Kitapta, 1976 Karikatür yarışmasında İtalya, Macaristan, Meksika, Romanya, Polonya, SSCB, Yugoslavya, İsrail, İran, İsviçre, Almanya (Demokratik), Almaya (Federal), Belçika, Bulgaristan, Çekoslovakya, Fransa, Hollanda vs. ülkelerden katılıp ödül alan karikatüristlerin yanı sıra, yerli turistlerin de ödül alan karikatürlerine yer verilmiştir. Yarışmada 110'u yabancı toplam 185 kişi ödül almıştır.

1950'lilerin halkbilim çalışmaları açısından önemli bir özelliği de köyden kente ilk büyük göç dalgasının bu yıllara rastlamasıdır. Bu göçle beraber, bundan önce "ötekileştirilen" "köy"e, "köylü"ye olan ilgi artmış ve kent-köy ayrımını vurgulayan araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. "Şimdi hasolarla memoların ayağına mı gideceğiz" şeklindeki dönemin muhalefetinin siyasi söylemi, köye doğru yönelen araştırmacılar tarafından yadırganmaya başlamıştır.

Musa Küçükakça tarafından yazılan ve derneğin yayınları arasından çıkan "Akşehir'in Folklor İncisi Sıra Yarenleri" adlı kitapta da performans teorisine merkezli yadırganıcı bir tavrın vurgusu görülmektedir. 1978 yılında yayımlanan kitabın "Konuya Genel Bakış" adlı giriş kısmında Küçükakça folklorla ilgili olarak şunları söylemektedir: "Folkloru genellikle eski giysili bir eğlence biçimi olarak görme eğilimindeki kent soylu zihniyeti, onun yerellikten evrenselliğe uzanan bir toplumsal olgu niteliğini gizlemenin çabalarıyla çarpınıyor demektir. İşin ilginç yanı, bir halka kendi folkloru da zamanla uyutma aracı olarak sunulabiliyor. İşte böylesine çelişkili noktaları içeren bir yoldan hareketle, Akşehir'de şimdiye dek ciddi bir biçimde ele alınmamış olan Sıra Yarenleri üstüne eğilmeye çalıştık. Bu küçük tanıma yazılan böyle bir gereksinimin ürünüdür." (Musa Küçükakça; 1978:2) Kitapta Neşet Çağatay ve Vehbi Cem Aşkun'un folklor, yaren, yarenlik kelimelerinin genel tanımları da verilmiştir.

Derneğin eski başkanlarından Av. İsmet Şenoğlu'nun aktardığına göre dernekte gönüllü olarak çalışan Bahattin Ereş'in Konya halkının giysilerini konu alan derleme çalışmaları "Konya Yollarında" ismiyle 1967 Konya İl Yılığında yer almıştır. Derneğin 1980 sonrasında da derleme faaliyetleri olmuştur. Bunlar başta "sıra yarenleri" olmak üzere Akşehir folklorunu ön plana çıkaran derlemelerdir.

Sonuç olarak, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, 1950-1980 yılları arasında halkbilim tarihi açısından yerel ve uluslararası tanıtım işleviyle dönemin halkbilim anlayışını yansıtmaktadır. Derneğin çalışmaları daha çok Türk folklor tarihinin ilk dönemlerinde görülen romantik ve Türkçü bir yaklaşımla yerel ve uluslararası turizmle açılmıştır. Derneğin çalışmalarından çıkarılabilecek en önemli tespit, halkın bu dönemden itibaren derleme yapılan (pasif) kişilerden ziyade üretileni sunan olarak görülmeye başlamasıdır. Ayrıca makalenin bütününe bakıldığı zaman, derneğin dönemi içindeki diğer derneklere oranla yaptığı çalışmalarında daha profesyonel davrandığı ortaya çıkacaktır. Turizme yönelik yaptığı çalışmaların (halk oyunlarının ve çeşitli sergilerin) yanı sıra kitap yayımı ile uluslararası Nasreddin Hoca konulu konferansları ve yine uluslararası karikatür yarışmaları bunun en büyük kanıtıdır.

KAYNAKLAR

1. İsmail Karaahmetoğlu; "Nasreddin Hoca Özgünlüğü" I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri; 15-17 Mayıs 1989; Ankara Üniversitesi Basımevi; Ankara; 1990
2. Cahit Öztelli; "Nasreddin Hoca Şenlikleri Hatıralarım" Türk Folklor Araştırmaları Dergisi; Sayı 267; 1971
3. Nasreddin Hoca Turizm Derneği Basın Bülteni, 1976
4. Halil Oğultürk; "Nasreddin Hoca Şenliklerinde Halk Dansları" İlgaz Dergisi; 1965
5. Süleyman Ansoy; "Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri" Türk Folklor Araştırmaları Dergisi; Cilt 13; 1965
6. İhsan Hınçer, "Turizm Yılı ve Folklor" Türk Folklor Araştırmaları Dergisi; Cilt 10; 1967
7. Abdülbaki Gölpinarlı; Nasreddin Hoca; 2. baskı; Nasreddin Hoca Derneği; 1963
8. Musa Küçükakça; Akşehir'in Folklor İncisi Sıra Yarenleri; 1978
9. Sadi Cumbul; Nasreddin Hoca Antolojisi; Nasreddin Hoca Derneği Yayınları; 1966
10. Mehmet Önder; Güldüren Gerçek; Nasreddin Hoca'nın Hayat Hikâyesi; 1964
11. Öztürkmen, Arzu. *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

Özet

II. Dünya savaşı bütün dünyayı etkileyen büyük bir toplumsal gerçektir. Bu etki yaşamın siyasal boyutunu olduğu gibi kültürel boyutunu da etkilemiştir. Öyle ki; sanatta, edebiyatta ve folklorlarda "halka doğru" gidilmesi temel düstur olmuştur. Cumhuriyetin ilanından 1980'lere kadar süren bu anlayış 1950'lerden sonra halktan alınan "sunulması", "gösterilmesi" planında devam etmiştir. "Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği"nin de kurulduğu bu dönemde, halkbilimi tarihi açısından ne gibi etkinlikler gerçekleştirdiği ve sahip olduğu politikaların ne olduğu?" sorusuna cevap bulunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Milliyetçilik Merkezli Halkbilim Çalışmaları, Turizm, Kültürel Endüstri, Nasreddin Hoca Kültür ve Turizm Derneği.*

TURKCUKLUK, CULTURAL INDUSTRY NASREDDIN HODJA AND TOURISM ASSOCIATION

ABSTRACT

The Second World War is a great social reality that affects all over the world and it also affects either the cultural extent of society or that of the politics. "Going to public" in art, literature, and folklore has been main principle. This idea which covers the period from the announcement of republic of Turkey to 1980s, continued with the scope of "presentation" and "showing" after 1950s. "Nasreddin Hodja and Tourism Association" found in that period is analyzed with respect to folklore history in this article. What are its politics and what type activities does it arrange for will tried to be answer.

Key Words *Folklore studies based on nationalism, tourism, cultural industry, Nasreddin Hodja and tourism association.*